

Wyrok z dnia 2 grudnia 2003 r.

II UK 199/03

Warunkiem otrzymywania wcześniejszej emerytury jest występowanie przesłanek określonych w § 1 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149 ze zm.) przez cały okres pobierania świadczenia.

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Sędziowie SN: Beata Gudowska, Maria Tyszel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 2 grudnia 2003 r. sprawy z wniosku Elżbiety R. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B. o emeryturę, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 23 kwietnia 2003 r. [...]

z m i e n i ł zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 24 stycznia 2003 r. [...] w ten sposób, że oddalił odwołanie wnioskodawczynie.

U z a s a d n i e n i e

Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B. decyzją z dnia 7 sierpnia 2002 r. wydaną na podstawie art. 134 i 101 ust.1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.) oraz § 1 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149 ze zm.) wstrzymał wnioskodawczynie Elżbiecie R. od dnia 1 sierpnia 2002 r. wypłatę emerytury ze względu na to, że zaprzestała sprawowania osobistej opieki nad synem Pawłem.

W odwołaniu od powyższej decyzji Elżbieta R. domagała się wznowienia wypłaty pobieranego świadczenia podnosząc, iż syn nie odzyskał zdolności do pracy, a

przebywa za granicą u rodziny celem kontynuowania leczenia. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku wyrokiem z dnia 24 stycznia 2003 r. zmienił zaskarżoną decyzję i wznowił - od 1 sierpnia 2002 r. - dalszą wypłatę emerytury. Sąd ten ustalił, że wnioskodawczyni od dnia 21 maja 1993 r. nabyła prawo do wcześniejszej emerytury na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi opieki, w związku z koniecznością sprawowania stałej opieki nad synem Pawłem. Według oświadczenia odwołującej się jej syn w 2000 r. wyjechał za granicę celem kontynuowania leczenia.

W ocenie Sądu pierwszej instancji przepisy rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki, nie przewidują wstrzymania świadczenia w sytuacji podjęcia leczenia za granicą, czy chociażby poprawy stanu zdrowia dziecka. Emerytura przyznana wnioskodawczyni nie była świadczeniem okresowym, a z istoty tego świadczenia wynika, że jest ono zabezpieczeniem na starość uwarunkowanym określonym stażem zatrudnienia i nie poddającym się późniejszej weryfikacji w sytuacji spełnienia ustawowych przesłanek w dacie jego przyznania.

Stanowisko to w pełni podzielił Sąd Apelacyjny w Białymstoku i wyrokiem z dnia 23 kwietnia 2003 r. oddalił apelację pozwanego organu rentowego, w której zarzucono między innymi, że warunki niezbędne do przyznania prawa do świadczenia wynikające z § 1 rozporządzenia muszą być spełnione przez cały okres pobierania świadczenia. W ocenie Sądu Apelacyjnego w sprawie nie było podstaw do wstrzymania prawa do emerytury, bowiem przepisy rozporządzenia, które stanowiło podstawę przyznania świadczenia, nie przewidują wstrzymania jego wypłaty, w szczególności w sytuacji poprawy stanu zdrowia dziecka, czy też nawet w skrajnej sytuacji śmierci dziecka. Sąd Apelacyjny nie podzielił poglądu organu rentowego sprawującego się do twierdzenia, że przesłanki warunkujące nabycie prawa do emerytury, o których stanowi § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z 15 maja 1989 r., muszą być spełniane przez cały okres pobierania świadczenia. Istotne jest przy tym, że nie są kwestionowane w sprawie podstawy faktyczne przyznania wnioskodawczyni wcześniejszej emerytury od 1993 r. Fakt, iż od czerwca 2000 r., tj. od czasu wyjazdu Pawła R. za granicę, nie sprawuje ona opieki nad dzieckiem, nie uzasadnia wstrzymania wypłaty wcześniejszej emerytury. Świadczenie to było przyznane odwołującej się na stałe po spełnieniu przez nią warunków wymaganych przepisami. Emerytura

określona w rozporządzeniu z dnia 15 maja 1989 r. jest emeryturą szczególną, stanowi jednak również - podobnie jak każda emerytura - stałe zabezpieczenie na przyszłość, niepodlegające weryfikacji.

Powyższy wyrok zaskarżył kasacją organ rentowy i zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego - art. 101 pkt 1 i 134 ust. 1 pkt 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS w związku z § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki, wniósł o jego zmianę i oddalenie odwołania wnioskodawcy od decyzji ZUS.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja organu rentowego zasługuje na uwzględnienie. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki, w § 1 ust. 1 stanowi, że warunkiem nabycia prawa do wcześniejszej emerytury na zasadach w nim przewidzianych jest osiągnięcie przez uprawnioną pracownicę - matkę dziecka - (także ojca dziecka, wobec orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 lipca 1999 r., stwierdzającego sprzeczność § 2 rozporządzenia z art. 33 Konstytucji), 20-letniego okresu zatrudnienia oraz sprawowanie przez nią opieki nad dzieckiem, które zostało zaliczone: do I grupy inwalidów - bez względu na przyczynę inwalidztwa lub do II grupy inwalidów ze względu na stany chorobowe wskazane w rozporządzeniu, gdy inwalidztwo istnieje od urodzenia lub powstało przed ukończeniem 18 roku życia. Powyższy przepis stanowi zarazem, że wymagania w nim przewidziane muszą być spełnione łącznie, co w stanie faktycznym niniejszej sprawy oznacza, że wnioskodawcy powinna wykazać zarówno 20-letni okres zatrudnienia, jak i fakt sprawowania osobistej opieki nad synem Pawłem. Prawo do świadczenia nie powstaje w przypadku braku jednej z wymienionych przesłanek. Wbrew odmiennemu pogładowi wyrażonemu przez Sąd, warunkiem otrzymywania świadczenia jest występowanie tych przesłanek przez cały okres pobierania świadczenia, gdy się zważy, z jednej, strony cel takiego świadczenia, z drugiej zaś, przyczynę dla której zostało ono przyznane, mimo niespełniania tzw. powszechnych (ogólnych) przesłanek koniecznych dla przyznania prawa do emerytury. Świadczenia z ubezpieczenia społecznego, w tym również wcześniejsza emerytura, mają kompensować, przynajmniej w pewnym

stopniu, utratę możliwości uzyskiwania przez ubezpieczonego dochodu własną pracą w razie zaistnienia ryzyk określonych w prawie ubezpieczenia społecznego. Jeśli więc możliwości takie w części lub w całości ponownie zaistnieją, prawo do świadczeń lub ich rozmiar mogą podlegać weryfikacji. Sprawy zmian w prawie do świadczeń oraz ustania prawa do świadczeń reguluje art. 101 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, który stanowi, iż prawo do świadczeń ustaje, gdy ustanie którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania tego prawa, oraz ze śmiercią osoby uprawnionej. Z powyższego należy wyprowadzać wnioski, że w wypadku np. śmierci dziecka, z tytułu opieki nad którym matce przysługiwało prawo do wcześniejszej emerytury, względnie poprawy stanu zdrowia dziecka, gdy zbędne staje się sprawowanie nad nim stałej opieki oraz pielęgnacji, *ex lege* (z mocy samej ustawy) ustaje prawo do wcześniejszej emerytury. Praktyka dalszej wypłaty wcześniejszych emerytur pomimo ustania warunków wymaganych do uzyskania tego świadczenia wynika, przynajmniej w części, z nietrafnego utożsamiania wcześniejszych emerytur z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki z emeryturami przysługującymi na zasadach ogólnych, tj. z tytułu osiągnięcia określonego wieku emerytalnego i posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego. W przypadku tych ostatnich, zakładając, że wymagane okresy składkowe i nieskładkowe zostały ustalone prawidłowo, emerytura istotnie stanowi świadczenie nieutralne, za wyjątkiem wypadku śmierci świadczeniobiorcy. Nie jest tak jednak w odniesieniu do emerytur wcześniejszych, w przypadku których przesłanki nabycia prawa do tego świadczenia, w szczególności przesłanka niemożności kontynuowania zatrudnienia w związku z poprawą stanu zdrowia dziecka, a nawet zmianą warunków rodzinnych, może ustać. Jak już wcześniej podkreślono, wcześniejsze emerytury z tytułu opieki nad dziećmi wymagającymi stałej opieki oraz pielęgnacji lub pomocy w czynnościach samoobsługowych, są świadczeniem szczególnym i stanowią odstępstwo od ogólnych zasad nabywania prawa do emerytury. Ich szczególny charakter uzasadnia ścisłą interpretację przesłanek nabycia prawa do tego świadczenia oraz jego utraty (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2002 r., III UZP 9/02, OSNP 2003 nr 12, poz. 296). Odnosząc tę regulację do stanu faktycznego sprawy nie można przyjąć, iż stałą opiekę i pielęgnację lub pomoc w czynnościach samoobsługowych, o jakich mowa w rozporządzeniu z dnia 15 maja 1989r., wyczerpuje opieka trwająca przez część roku lub w niektóre dni roku. Przez „stałą opiekę” należy bowiem rozumieć opiekę wykonywaną nieustannie,

w sposób ciągły, przez cały czas, a więc - w zasadzie - opiekę codzienną. Tym samym Sąd Apelacyjny wadliwie uznał, że wnioskodawczyni, która od dwóch lat takiej opieki nie sprawuje, gdyż jej syn przebywa poza granicami kraju, powinna zachować prawo do wcześniejszej emerytury.

Z tych względów, podzielając zarzuty kasacji, orzeczono jak w sentencji po myśli art. 393¹⁵ k.p.c.

=====